

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

початкових класів спеціальної школи для дітей із інтелектуальними порушеннями.....	398
Киркевич Т.О. Корекція дисграфії у здобувачів освіти молодшого шкільного віку.....	402
Клевцова Т.В. Роль арттерапевтичних методів у корекційно-логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку.....	405
Кобченко С.Р. Застосування методів альтернативної та додаткової комунікації у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	407
Коваленко Г.С. Використання онлайн технологій в логокорекційній роботі з білінгвальними дітьми.....	413
Колесник Г.-М.С. Мотивація та самомотивація здобувачів освіти до занять фізичною культурою в спеціальній школі.....	417
Колінько С.А. Формування математичних уявлень і понять у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.....	420
Корженко А.С. Сучасне трактування дефініції «емоційна сфера»: критерії та показники її розвитку.....	423
Краснокутська Н. В. Використання театралізованої діяльності як засобу формування та розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення.....	425
Кулик А. Теоретичне обґрунтування проблеми формування засобів мовленнєвого спілкування у дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	428
Куцунер О.М. Використання можливостей інклюзивного середовища для формування особистості дитини з особливими освітніми потребами.....	433
Лахтюк А. Ф. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.....	436
Літвін Ю.Ю. Основи формування складової структури слова у дітей дошкільного віку із ФФН.....	439
Літвінчук А.М. Ерготерапія як засіб формування соціально-побудових навичок у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуальних порушень.....	443
Лісовець А.В. Розвиток навичок власного висловлювання в учнів середнього шкільного віку з ЗНМ III рівня на уроках мовно-літературної галузі.....	446
Литвин В.Г. Використання ігрових вправ при корекції звука [р] у дошкільнят з функціональною дислалією.....	449
Лозицька І.М. Особливості виховання музично-естетичних інтересів учнів із психофізичними порушеннями в умовах інклюзивної освіти.....	454
Лола Д.А. Теоретичне обґрунтування проблеми використання розвитку мовленнєвої активності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення її рівня.....	456
Маркозова А.А. Теоретичне обґрунтування проблеми профілактики дисграфії у дітей старшого дошкільно віку засобами ізотерапії.....	462
Мерцалова В.В. Особливості роботи на уроках читання з дітьми з порушенням зору.....	465
Мороз М.І. Проблема дислексії у роботах сучасних науковців.....	468

Емоційний розвиток характеризується тим, що: емоції проходять шлях прогресивного розвитку; діяльність – основа емоційного розвитку; емоційні процеси відіграють важливу роль в регуляції діяльності; онтогенез емоцій нерозривно пов'язаний із загальним ходом психічного розвитку; на розвиток емоцій впливають всі структурні компоненти психіки (пізнавальні процеси, мотиваційна сфера, самосвідомість) [6].

Дослідниця Л. Стрелкова виділяє такі показники розвитку емоційної сфери:

- ✓ адекватна реакція на різні явища навколишнього середовища;
- ✓ диференціація та адекватна інтерпретація емоційних станів інших людей;
- ✓ діапазон емоцій, які дитина переживає та розуміє – інтенсивність і глибина її переживань оцінюються як невербальні прояви, так і вербальні – насиченість активного словника назвами емоцій і почуттів;
- ✓ адекватне позначення емоційного стану під час спілкування.

Таким чином, вивчення специфіки розвитку уявлень про емоційну сферу показав, що немає єдиної теорії, яка б відповідала на всі запитання емоцій. Тому ми будемо розглядати у подальшому дослідженні емоційну сферу з двох рівнів: переживання, які виникають у дитини в тій чи іншій ситуації; інструментальний компонент – як саме ці переживання проявляються і як дитини веде себе при цьому. Саме тому у дослідженні особливе значення ми будемо приділяти аналізу особливостей прояву емоцій та переживань і розробці на цій основі методичних рекомендацій щодо застосування технологій психокорекційного впливу на емоційну сферу.

Література

1. Мельник А. П., Чагарна С.Є. Тривожність як емоційна реакція на ситуацію випробування у дітей з мовленнєвими порушеннями: наук. журн. – Кременчуг, 2013. - № 3. - С. 198-201.
2. Коваленко В.Є. Освітнє середовище як чинник емоційного розвитку розумово відсталих молодших школярів: дис. канд. псих. наук: 19.00.08 / НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2014. 213 с.
3. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навчальний посібник / За ред. М. К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293 с.
4. Kagan J. Emotions, Cognition and Behavior: Cambridge University Press, 1984.
5. Панькова А.С. Особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку: автореферат. Миколаїв: Чорноморський національний університет ім. П. Могили, 2020. 16 с.
6. Лисенкова І.П. Детермінанти емоційного розвитку дітей з когнітивними порушеннями: дис. ...канд. докт. псих. наук: 19.00.08 / Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Київ, 2019. 447 с.

Краснокутська Н. В.,
здобувач вищої освіти,
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Науковий керівник: Бондар В. І.,
доктор педагогічних наук, професор
Харківський національний педагогічний

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. В межах спеціальної педагогіки і психології та дотичних до них наук йде постійне удосконалення прийомів та методів, пошук нових та звернення до традиційних, інколи забутих, підходів, які ефективно та максимально дитиноцентрично реалізують основні завдання корекційно-розвивальної роботи. Сучасні тенденції початкової освіти, основні положення яких визначені Державним стандартом початкової освіти [1], спрямовують освітній процес на створення індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня задля максимального розкриття та активізації його творчого потенціалу.

Діти з тяжкими порушення мовлення (ТПМ), внаслідок особливостей розвитку мовлення, «специфічних особливостей пізнавальної, рухової та особистісної сфер» [2, 140], задля успішності в процесі навчання в школі потребують об'єднання всіх наявних педагогічних ресурсів з метою ефективного всебічного розвитку особистості такої дитини. Це вимагає створення продуманого, різнобічного, синергетичного підходу до створення індивідуальної траєкторії навчання учня із ТПМ. Проте досить часто увага батьків таких дітей та інколи і вчителів загострена лише на вправах з корекції мовлення та формальному засвоєнні програми навчання відповідного класу. Поза увагою залишаються творчі види діяльності, які мають потужний розвивальний та корекційний потенціал. Серед них почесне місце посідає театральна діяльність. Театральна діяльність створює підґрунтя для вирішення великої кількості завдань корекційної роботи та засвоєння програми початкової школи, а саме: спрощує перехід від ігрової до навчальної діяльності, вибудовує ефективну міжособистісну комунікацію, формує уявлення про навколишній світ, сприяє гармонійному розвитку особистості. Це зумовлює необхідність збільшення місця театральної діяльності в навчальній програмі початкової ланки освіти

Аналіз досліджень.

Пізнавальна, виховна, навчальна функції театального мистецтва визначалась педагогами та філософами усіх поколінь. Видатні українські педагоги, письменники (М. Вороний, Б. Грінченко, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, І. Франко та ін.) зазначали на нерозривності навчання та театралізації. Вагомий вклад у дослідження питань навчання засобами театального мистецтва внесли науковці А. Брянцев, Е. Ільїн, Н. Корнієнко, Я. Корчак, В. Шабалін, Р. Штейнер та ін. Можна визначити, що останнім часом зацікавленість науковців та практиків театальною діяльністю в навчальному процесі переживає відродження. Свої наукові розвідки представляють Л. Артемова, А. Богущ, Л. Бочкарьова, Р. Валькевич, Н. Гавриш, А. Вітченко, Л. Калініна Н. Кудикіна, Г. Тарасенко, Е. Трусова, Т. Турчин, Л. Хлебнікова та ін.

Разом з високою зацікавленістю темою театралізованої діяльності в процесі становлення особистості дитини, в сучасній площині досліджень майже

відсутні роботи, які присвячені використанню її в роботі з дітьми з ООП, зокрема із ТПМ, що і обумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Саме тому **метою статті** є висвітлення загальних тенденцій використання театральної діяльності в роботі з дітьми молодшого шкільного віку із ТПМ.

Виклад основного матеріалу.

Величезна роль розвитку та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку належить грі - найважливішому виду діяльності. Імпровізовані театральні постановки, в яких лялька чи сама дитина має свої речі, справи можна розглядати як гру, у якій дитині надається можливість побувати у ролі актора, режисера, декоратора, музиканта тощо. Тому в дитячих освітніх закладах можна і потрібно приділяти театралізованій діяльності, всім видам дитячого театру, які допоможуть сформуванню правил, познайомити школярів з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами, традиціями. Любов до театру стає не лише яскравим спогадом дитинства, а й відчуттям свята, проведеного разом з однолітками, батьками та педагогами у незвичайному чарівному світі. Дитина із ТПМ має певні обмеження, які ускладнюють процес спілкування, збіднюють соціальний досвід дитини. Порушення мовлення спричиняє вторинні порушення: викривлення емоційного розвитку, примітивізацію міжособистісних відношень, уповільнене формування самоконтролю за власними діями, емоціями, почуттями, поведінкою. В разі несприятливого соціального оточення у дитини із ТПМ можуть розвинути такі негативні риси характеру, як егоцентричність, ригідність, підвищена навіюваність, імпульсивність. Театралізована діяльність надає можливість розкриття творчого потенціалу дитини із ТПМ. Діти із ТПМ вчаться помічати у світі цікаві ідеї, втілювати їх, створювати свій художній образ персонажа, розвивають творчу уяву, асоціативне мислення, вміння бачити незвичайні моменти у повсякденному житті, засвоювати певні мовні штампи, відповідно до ситуації їх використовувати, усвідомлюють правила ведення діалогу. Крім того, молодші школярі із ТПМ, які залучення в театральну дію, активізують всі наявні у них можливості - відбувається розвиток всіх психічних процесів.

Використання театралізованої діяльності в роботі з молодшими школярами із ТПМ дозволяє формувати та розвивати певні навички, вміння[3, 58]:

читати та розуміти прочитане;

формує діалогічне та монологічне мовлення, розвиває мовлення в цілому;

розвиває слухову увагу;

формує та удосконалює навички контролю та самоконтролю за мовленням;

опановує виразні засоби спілкування: мовленнєві (регулюванням темпу, гучності вимови, інтонації тощо) та невербальні (міміка, пантоміміка, поза, жести);

відбувається розвиток мислення;

Можна зазначити, що через театральну діяльність діти із ТПМ поглиблюють знання про навколишній світ, взаємовідносини між людьми,

опановують різними формами спілкування. В процесі реалізації завдань театралізованої діяльності відбувається удосконалення мовлення. Цьому сприяє робота над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань. Легко і природно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мовлення, зазнають позитивних змін просодичні характеристики мовлення, формуються мовні узагальнення. Підготовка до виконання ролі ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися, багаторазово повторюється слова ролі. Театралізована діяльність передбачає володіння учнями навичками правильного ведення діалогу, вміння слухати себе та оточуючих, логічно, правильно вимовляти текст, дотримуватися ритміко-інтонаційних відтінків мовлення, артистично вимовляти завчене, поводитися на сцені розкуто і невимушено.

Процес підготовки до театральних дій вимагає структурованої, продуманої роботи. Так, на початку проходить знайомство дитини з твором, розбір дій персонажів, демонстрація їх дій, перегляд, за наявності, відео сюжетів (мультфільмів, фільму, театральних вистав) за визначеним твором. В процесі роботи визначаються особливості оповідання, уточнюються значення незнайомих слів, проводиться бесіда. Потім сюжет казки відтворюється через повторне читання, читання за ролями, переказ дітьми. І лише тоді, коли твір зрозумілий усім дітям, педагог переносить його у гру. З'ясовуються характер героя, дії персонажів та їх послідовність; підбираються костюми та атрибути гри, розподіляються ролі. Проведена робота з організації театралізованої діяльності дітей з ТПМ стимулює навчальну, пізнавальну, артистичну та природну мовленнєву діяльність, має позитивний вплив на моторну, сенсорну, емоційну сферу. Правильно побудована театральна діяльність має значне корекційне значення для дитини із ТПМ, і вимагає від педагога розуміння особливостей розвитку дитини та професійної гнучкості.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти (МОН України). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 30.01.22)
2. Рібцун Ю. Стандартизація початкової освіти дітей із тяжкими порушеннями мовлення в умовах Нової української школи. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 3, № 23, с. 139-145 <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/23.166820>
3. Турчин Т. Театральне мистецтво в практиці сучасної початкової школи. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (2), 57-63. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-2-57-63>

Кулик А. С.

здобувач вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник: Міщенко О. А.

к. пед. н., доцент кафедри спеціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди